

Bc. Ilona Symerská: *Výchovně vzdělávací systém ve školách Tomáše Bati*. FHS UK, Praha 2016, 97 s.

Fenomén (baťovských) pokusných a reformních škol v meziválečném Zlíně patří k nejvýznamnějším kapitolám československé pedagogiky ve 20. století a autorka právem konstatuje, že „teprve v roce 1929, ... kdy bylo zahájeno vyučování a výchova na Pokusné diferencované škole měšťanské ve Zlíně ..., můžeme hovořit o zdařilém a životaschopném realizování úkolů, které byly kladeny na pokusné školy“ (s. 75). Volbu tématu diplomní práce lze proto považovat za zdařilou, jejím cílem přitom bylo „podrobněji popsat a analyzovat systém firemního vzdělávání ve firmě Baťa, porovnat jeho genezi s obdobnými počiny v zahraničí a zařadit jej do hospodářského a sociálního kontextu dvacátých a třicátých let minulého století se zdůrazněním osobního přínosu a vkladu T. Bati“ (s. 12). Tohoto cíle bylo naneštěstí dosaženo jen částečně.

Posuzovaná práce je rozdělena na sedm kapitol, přičemž po vcelku instruktivně, byť silně „školsky“ pojatých metodologických prolegomenech následují kapitoly věnované sociálněpolitickému kontextu Evropy první poloviny 20. století (3.), biografii T. Bati a vývoji jeho podniku (4.) a konečně samotnému baťovskému školskému systému (5.–7.), který je následně alespoň dílčí měrou komparován s fordovskými a hersheyovskými školami ve Spojených státech, známými autorce ze sekundární literatury (8. kapitola). Logické členění práce do kapitol má však povážlivé trhliny: kupříkladu systém baťovských škol je napřed popsán po funkční stránce (5. kpt.), načež následuje deskripce jeho institucionální podoby, naneštěstí jen částečná (6. kpt.), a teprve v další kapitole se setkáváme jednak s obecným kontextem školského reformismu na tomto stupni vzdělávání, jednak s dílčí analýzou jeho dopadů a zároveň i s (deklarovaným) obsahem vzdělávání na baťovských školách. Informace v jednotlivých kapitolách přitom nejen nejsou logicky uspořádány, ale v řadě případů se obsahově překrývají. Podobně je v biografii T. Bati nelogický „přeskok“ od začínajícího tovaryše, hledajícího inspiraci v prostějovské firmě Färber, k již dost úspěšnému podnikateli ženicímu se s dívkou z dobré rodiny (s. 22), a zcela zde chybí podrobnější charakteristika druhého ředitele koncernu, ačkoli práce sleduje období až do druhé světové války a J. A. Baťa měl na vývoj firmy a zřejmě i jejího školství neméně určující vliv než jeho nevlastní bratr (paradoxně přitom jsou na s. 39–40 uvedeny alespoň základní charakteristiky jeho nejbližších spolupracovníků – D. Čipery a H. Vavrečky).

Práce přitom nevykazuje jen prezentační nedostatky, nýbrž také řadu chyb věcného a koncepčního charakteru:

- (1.) Autorka dostatečně nezohlednila (bohatou) existující sekundární literaturu, v řadě případů proto zbytečně „objevovala již objevené“. Typickým příkladem je (citovaná) kniha L. Ďurišové, která obsahuje prakticky vše, co lze vyčíst z posuzované diplomní práce, a v mnoha ohledech přitom jde do větší hloubky. Lehárovy *Dějiny Baťova koncernu*, o nichž I. Symerská tvrdí, že jsou „nejlepším souhrnným dílem“ (s. 17), byly po mém soudu překonány P. Roušarem (*Dějiny národního podniku Svít I.*, Praha 1967), kterého nezná. Dále existuje řada autorce rovněž neznámých dílčích studií, využitelných právě vzhledem ke sledované tematice, vč. mého článku v *Sociologickém časopise/Czech Sociological Review* 51, 2015, 2).
- (2.) Podobně je tomu v případě pramenů, a to včetně publikovaných. V práci by přes všechny výhrady neměl chybět kritický *Botostroj*, nebo s ohledem na výše již zmíněného J. A. Baťu naopak *Budujeme stát pro 40 milionů lidí* a další publikace, včetně firemních časopisů a dobových propagačních/reklamních tiskovin. K diskusi dávám rovněž otázku, zda by něco přineslo srovnání Zlína a zcela umělého

„baťovského města“ – slovenského Svitú, případně dalších částí koncernu v zahraničí? Ukázala by se tím specifická mateřského sídla koncernu, kde bylo firemní vzdělávání rozhodně nejrozvinutější, nebo naopak omezení daná místními podmínkami a státní legislativou? Zcela mimochodem: není zřejmě úplně náhodou, že Baťův koncern vznikl v oblasti s vysokou hustotou evangelického obyvatelstva – a na Slovensku si Baťa vybral rovněž lokalitu s výraznou evangelickou menšinou.

- (3.) Zcela nedostatečně je zpracován proklamovaný kontext baťovských škol, neboť (a) kapitola o politickém a sociálním vývoji Evropy ve sledovaném období je zcela zkratkovitě podána a jde snad o vůbec nejslabší část práce; (b) autorka sice na dvou místech zmiňuje V. Příhodu a další meziválečné české teoretiky školských reforem, vůbec však nesáhla po jejich vlastních dílech a nezohlednila tak dobové diskuse o pokusných a reformních školách; (c) obdobně netknuté zůstalo pole „vědeckého řízení“ práce a jeho externalit (V. Verunáč a laboretistické hnutí, *Encyklopedie výkonnosti* ad.).
- (4.) Kontextuální nedostatky se zjevně promítají i do vlastního popisu a analýzy, kdy autorka často užívá nevhodné nebo nedostatečně definované termíny; uvedu jen příklady: „přeshraniční styk“ (s. 8), Baťa jako architekt *welfare kapitalism* (s. 27, 33 – tomu zjevně odporuje výklad na s. 37), ztotožnění fordismu s taylorismem (s. 31), „městská“ místo „měšťanská“ škola (s. 72) atd. Charakterizuje-li I. Symerská T. Baťu jako „podporovatele“ Rašínovy měnové politiky (s. 20), neodpovídá to následnému výkladu o tom, jak dramaticky, třebaže pro firmu nakonec úspěšně, se musel vyrovnávat s důsledky deflace (s. 33–34). Na jiných místech je zase analýza provedena nedostatečně, kupř. graf (nikoli „diagram“) růstu počtu žáků obecných a měšťanských škol ve Zlíně v letech 1923–39 (s. 73) nezohledňuje celkový růst populace města. V závěru autorka nepochybně správně identifikuje alespoň některé problematické prvky baťovského vzdělávacího systému (s. 90), pro tato tvrzení však nemá dostatečnou oporu v dříve provedených analýzách.

Výhrady lze mít i vůči formální stránce práce, kdy bibliografie nerozlišuje mezi prameny a sekundární literaturou, v poznámkách pod čarou se nesmyslně stále užívají plné citace, na řadě míst text postrádá či mění smysl (Byla „národnostní emancipace a boj o svébytnost“ na s. 20 záležitostí českého nebo německého kapitálu? Je vůbec přípustné o „kapitálu“ hovořit takto zosobněně?) a obsahuje nemalé množství pravopisných chyb.

* * *

Deklarované cíle posuzované diplomní práce se z uvedených důvodů podařilo naplnit jen částečně, a to zejména v rovině věcné analýzy a kontextuální charakteristiky baťovských škol. Na druhou stranu je uspokojivě, třebaže nikterak nově proveden popis jejich systému a sice dílčí, avšak přesto významné srovnání s obdobnými dobovými zahraničními pokusy. Se závěrem, že baťovský systém byl v meziválečném Československu výjimečný a „jeho vzory můžeme hledat ... v USA či alespoň nepřímo ... v Německu“ (s. 89), lze proto vyslovit souhlas. Z těchto důvodů diplomní práci *Výchovně vzdělávací systém ve školách Tomáše Bati doporučuji k obhajobě*, hodnotím nicméně jako **velmi dobrou**.

V Praze dne 21. července 2016

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.